

ADATOK LAVOTTA VERBUNKOSAINAK ELTERJEDÉSÉHEZ

„Úgy gondolom, hogy az ezen kötetben előforduló Magyar Nóták legnagyobb részben – kivéve azokat, melyeknél a szerző meg van nevezve – Lavotától valók. Mire mutat az is, hogy az írás 1810-ben készült, a' midőn volt Lavota legnagyobb divatban. Figyelemre méltó, hogy Lavotától Német Nóták is fordulnak elő.”

Ez a szöveg – az egykori tulajdonos Sárváry Ferenc megjegyzése – olvasható annak a kéziratgyűjteménynek az elején (a könyvtábla belső oldalán), amelynek címe: *Külömbféle Muzsikai Darabok Fortepianóra készítve / 1828*. A 94 lap terjedelmű kottát a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem könyvtára őrzi. A kézirat nem ismeretlen zenetörténészeink előtt, főleg a Lavotta-életmű kutatói (Pugárné Pál Katalin, Domokos Mária, Dombóvári János) hivatkoztak rá. Noha igen vegyes zenei anyagot tartalmaz, s viszonylag kevés benne a verbunkos tétel, érdemes vele foglalkoznunk.

A másoló személyéről, s a másolás idejéről a 25. lapon olvasható alábbi bejegyzés tanúskodik: „*Külömb külömbféle Kóta Darabok Fortepianora téve öszve szedte Nagy Sigmond 1810*”. Ezen a dátumon kívül még eggyel találkozunk a kéziratban: 1807 (54. lap).

Az idegen anyagról röviden csak ennyit: szöveges dalokat, áriákat, néhány német (Menüett, Ländler) és lengyel tánc-tételt trióval és indulókat jegyeztek le – részben a kézirat elején, részben a gyűjteményben elszórtan, minden rendszerezés mellőzésével. Többféle művek, mint téma változatokkal, menüettek stb. szerzői közül csak háromnak nevét tüntette föl a másoló: Anton Diabelliét (16–22. lap), a személyét tekintve ismeretlen Frantz Sterkáét (41–46. lap) és Lavottáét (49–50. lap).

De hadd térjek vissza az előadásom címében megjelölt témára.

Sárváry Ferenc idézett megjegyzését akár hitelesnek is mondhatnánk, mivel Lavotta feltételezett kortársaként jól ismerhette műveit. Elsősorban erre a kijelentésre gondolok (értelem szerint más megfogalmazásban): azok a Magyar Nóták, amelyeknek szerzője nincs megnevezve, Lavotta szerzeményei! Joggal merülhet föl a kérdés: helytálló-e ez a kijelentés? Egy biztos: Lavotta neve a gyűjtemény darabjai közül csak háromnál szerepel. Éspedig a 49–50. lapokon hat német stilizált táncdarabnál („*Six Allemandes, Composees et arranges [!] pour Le Piano Fort, par Signor Lavotha 1–6.*”), az 51. lapon „*Á mol Magyar Lavota*” (1. kottapéllda), a 82–83. lapokon a „Palatinális Magyar Lavotától” című verbunkosoknál.

<p>Magyar</p> <p>1.</p> 	<p>Lavotta</p> <p>(1)</p>
<p>Trio</p> 	

Ez utóbbit föltehetően a magyarság körében is népszerű József nádor tiszteletére komponálta a szerző. Míg a témánkhöz tartozó két mű közül az előbbinek számos változata ismeretes a 19. század első feléből, az utóbbinak az eddig feltárt forrásokban nincs nyoma.

A gyűjtemény következő lapjain találunk még verbunkos-táncdarabokat: a 29. lapon van Kossovits egyik verbunkostétele, melynek dallamát Csokonainak *A reményhez* című verse tette közismertté. Később valaki oda is írta: „*Földiekkel játszó Égi Tünnemény*”. A 61. lapon: *Magyar Tántzok (Adagio és Allegro)*; ez – ismeretlen szerzőtől – nyomtatásban megjelent a *Hadi és más nevezetes történetek* folyóirat 1790 első félévi 2. számában, Bécsben, „*Magyar tántzok klávikordiumra valók*” címmel. Nyilvánvaló, hogy onnan másolták ki. A 77. és 79. lapon egy-egy Bihari darab (ugyancsak a szerző megnevezése nélkül); a 80. lapon szintén egy anonim mű (erről még lesz szó később); végül a 87–90. terjedő lapokon négy, az első kivételével sorszámozott *Magyar*, amelyeknek eredetéről (egyelőre) semmit nem tudunk.

Nem minden meggondolás nélkül hagytam utoljára a 33. laptól a 40-ig egyvégteben lejegyzett és a szokásos, röviden „*Magyar*” címmel jelölt, részben ún. *Figurával* megtoldott 9 táncot.

Vegyük sorba őket, s mindjárt kiderül, hogy közöttük Lavotta-kompozíciók is vannak; továbbá – és ez a meglepőbb – a sorozat egyes darabjai valamilyen kapcsolatba hozhatók Tóth István kiskunfülöpszállási kántor gyűjteményével, melyet négy évvel ezelőtt a Lavotta emlékére rendezett második zenetudományi ülésen ismertettem. Gondolom, mondanivalóm jobban áttekinthető lesz, ha most nem ragaszkodom az eredeti sorrendhez. Lavotta műveivel kezdem.

Lavotta János

/1./ „*Magyar / Aniska*”, két *Figurával* (az elsőnek külön címe is van: *Bámulás*). Az Országos Széchényi Könyvtár Zeneműtárának egyik kéziratos gyűjteményében ez a címe: *Lavota Aniskája*. A Zeneműtárban további változata található, mégpedig négy vonóshangszerre (3 hegedű és basszus; Op. 16.) amely letét egy, Lavotta több művét tartalmazó kéziratba is bekerült. Egy kéziratát *Nocturno Hungarico* címmel a bécsi Osztrák Nemzeti Könyvtár (Österreichische Nationalbibliothek) is őrzi. Különös, hogy az utóbb említett kéziratokban az Aniska név nem szerepel!

Allegretto
Lavotta
16 ü.

Figura
8 ü.

/2./ Lissznyay Juliannának az 1800-as évek elején keltezett kéziratos gyűjteményében is megvan (Országos Széchényi Könyvtár); Tari Lujza kiadásában könnyen hozzáférhető.

/3./ Tóth István gyűjtésében a Lavottának tulajdonított művek csoportjában találjuk, változatára az említett Zeneműtár kéziratainak egyikében (*Honi Emlék Kirch Jánostól*) bukkantam. Ha összevetjük a három változatot, megállapíthatjuk: kéziratunk letétje és a Tóth-féle változat közel áll egymáshoz, Kirch *Magyarja* azonban lényegesen eltér tőlük: zongoraszerűbb, választékosabb, technikai szempontból nehezebb darab.

4. Babánk

Trio

/4./ Magyar / *Babánk* – *Felvidulás*. Tóth István lejegyzésében is ugyanez a két cím olvasható. Változatát Kirch János adta ki nyomtatásban a legismertebb Lavotta-művel, a *Homoródi nótával* együtt.

Figura

Hangsúlyoznom kell, hogy az előbbieken felsorakoztatott négy mű szerzőjének nevét kéziratos forrásunknak összeállítója nem említi. Ezzel ellentétben mind a négy darab benne van abban a – kottával együtt közölt – jegyzékben, melyet a kiskunfűlőpszállási kántor hagyott az utókorra, Lavotta szerzőségének hiteléül.

Gyűjteményünk verbunkosainak harmadik, utolsó csoportjába tartozik az a két mű, melyeknek szerzőjét név szerint is megemlíti a lejegyző a már felsoroltakon kívül. Az egyik élén ez áll csupán: „*Magyar / Hajász*”; a Tóth-féle lejegyzésben ezt olvashatjuk: „*Hajász*”

Magyarja”. Ez valószínűsíti, hogy a név a *szertő* vezetékneve, s nem azé, akinek esetleg a kedvelt darabjai közé tartozik/tartozott a zenemű. (Ez utóbbit ugyanis szokás volt a kéziratokban megemlíteni.) Hajász utónevéről és személyéről azonban semmi adatunk sincs.

17./ Jóval lényegesebb azonban a másik mű, gróf Sztáray *Magyarja*. Az 1749–1798 között élt főúr – császári és királyi kamarás, majd főispán –, mellesleg műkedvelő hegedűművész és zeneszerző legismertebb kompozíciója ez, több változatban rögzítették kéziratgyűjteményeink, de korabeli nyomtatott formájáról nincsen értesülésünk.

Az eddig említettek összegzéséül tehát azt kell mondanunk, hogy a gyűjtemény hat olyan verbunkost tartalmaz, amelyek kétségtelenül Lavotta szerzeményei.

Hallgatóim bizonyára részletesebb tájékoztatást várnak arra a korábbi megjegyzésemre, hogy a két gyűjtemény (mármint a Sárváry Ferencé és Tóth Istváné) kapcsolatba hozható egymással. Összevetve a kéziratok anyagát – természetesen csak a verbunkostételekről van szó – feltűnik a közös dallamok nagy száma. Kilenc esetben beszélhetünk azonosságról, közülük öt Lavotta műve. Az ismert szerzők darabjai között találjuk Bihari, Sztáray és Hajász egy-egy kompozícióját. Ha Lavotta verbunkosaiban nem csupán a dallamok egyezését vesszük figyelembe, hanem a kíséreteket is összevetjük egymással, a következő megállapítást tehetjük: csak egy esetben azonos a kíséret is; a lejegyző itt-ott egyszerűsítette a bal kéz akkordjait; a dallam azonos, de kettősfogások nélkül, a kíséret azonban eltérő; mindkét kéz szólamában vannak eltérések, de ez nem zárja ki, hogy ugyanonnan másolták. Ám egyedül a melódiának hangról hangra való egyezése is azt a logikusnak tűnő okfejtést vonja maga után, hogy a másolók mindegyike ugyanabból a forrásból dolgozott, s a közös forrás nyomtatott kotta lehetett. Ez az állítás persze bizonyítás nélkül csupán hipotézisnek vehető.

S most korábbi előadásomnak egyik – úgy gondolom – lényeges következtetésére kell hivatkoznom. Arra ugyanis, hogy Lavotta-művek Kirch János által készített zongoraletételeinek második füzetében – melynek csak címlapja ismeretes – kiadásra kerülhetett az előbbieken felsorakoztatott művek egyike-másika. Hogy közelebb jussunk a valósághoz, utalok Kirchnek hirdetésére, melyet 1835-ben tett közzé a *Honművész* című irodalmi lapban. A terv szerint Lavotta műveinek átiratai három – összesen 16 ív terjedelmű – füzetben jelentek volna meg. Az elsőben a magyar nemesség fölkelése (*Insurrectio*) – idézem – „*Egy karakteristikai nemzeti rajzolat*”; a másodikban hat kedvelt melódia triókkal; a harmadikban pedig a) *A szigethi veszedelem*, b) *Anicska szerelemdala*, c) *Lavotta halála*. A szép tervnek csak egy része valósult meg: a *Szigeti veszedelem* (*Szigetvár ostroma* címen 1843-ban) önállóan jelent meg; a 2. füzet eltervezett anyaga, azaz „*hat kedvelt melódia*” – megítélésem szerint – két részletben került kiadásra. Az első három zongoradarab ismert példánya valószínűleg 1843-ban került ki a nyomdából Wagner József kiadásában (ennek egy későbbi kiadásáról is tudunk), a további három mű pedig föltehetően egy második füzetben került közlésre. Ez utóbbinak – mint már említettem – csak a címlapja ismeretes. Meglehet, ebben a füzetben a hirdetésben is olvasható, de másutt meg nem jelentetett művek közül került kiadásra valamelyik, talán éppen „*Anicska szerelemdala*” is.

Ez utóbbi megjegyzésem azonban csak feltételezés, bizonyítani nem tudom. Azt is csak lehetőségként vetem föl, hogy a Wagner által kiadott két füzet anyaga már korábban megjelent – esetleg a hirdetés közzététele után –, de példányáról nincs tudomásom. Ez a föltevés magyarázatot adna ugyan a Tóth által 1832–38-ban lejegyzett dallamok eredetére, de nem igazolná a két kéziratgyűjtemény azonos anyagának közös forrását.